

Volume 8, Issue 3, March 2021, p. 378-408

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.2906>

ArticleHistory:

Received

04/02/2020

Received in

revised form

14/03/2021

Available online

15/03/2021

THE ISSUE OF IN-SERVICE TRAINING

HİZMETİÇİ EĞİTİM MESELESİ

Sinan ÇAYA¹

Abstract

In-service training (or employee training) is a global-scale application whose significance is constantly augmenting in today's World where knowledge is multiplying and getting complicated. As specialization, institutionalization and innovations proceed; the formal education provided by schooling gets more and more inadequate in catching up with the rhythm of real-life situations. Moreover; in practice, it is impossible to open schools regarding all available topics. The solution is to determine all insufficiencies deriving from lack of related knowledge in all aspects of real life and to compensate for them via in-service training. This approach represents pragmatism, realistic and quick remedies. Direct on-the-job training is a common kind of in-service training which mostly pertains to industry. Ways of designing programs to be implemented would display variety; depending on countries, the sectors in question or timing. Nevertheless, the bottom-line philosophy involved is shared universally. Sensitivity Training constitutes a distinctly significant type of in-service training suitable even for the upper-level managers, whereby social obstacles like prejudices and discriminatory attitudes are cleared away. It appears that, fast changes and transformations experienced in Turkey dragged many sectors into a kind of in-service application spontaneously, at times, even without the employment of the appropriate name. Still; when it comes to conventional and regular courses regarding in-service training; it is merely three circles which come into the spotlight: Military structuring, police force, and various units of National Education.

Key Words: In-Service; training; learning; teaching; employee; course; soldier; officer; policeman; police force; teacher.

Özet

Hizmetiçi Eğitim (HİE), bilginin çoğaldığı ve karmaşıklaştığı günümüz dünyasında; önemi giderek büyüyen, dünya ölçeğinde bir uygulamadır. Uzmanlaşma ve kurumlaşma ve yenilikler ilerledikçe; okullarda verilen örgün eğitim; gerçek hayatın temposuna yetişme çabalarında daha da yetersiz hâle gelmektedir. Kaldı ki; her konuda bir okul açılması pratikte zaten mümkün değildir. Çözüm; hayatın bütün veçhelerinde; eğitime bağlı açıkları tespit edip onları belli zamanlarda hizmetiçi eğitim yoluyla kapatmaktır. Bu yaklaşım; kılıksal, gerçekçi ve süratli çözümü temsil eder. Doğrudan iş başında eğitim özellikle sanayi odaklı olup, HİE'in yaygın bir çeşididir. Ülkelerin, söz konusu sektörlerin ve zamanlamasının tabiatına göre; tatbik edilecek programların

¹Doç. Dr., İstinye Üni, FEF, e-Posta= sinacaya@hotmail.com, ORCID= <https://orcid.org/0000-0002-9295-0753>

tasarımı farklılıklar gösterir. Altta yatan temel felsefe ise ortaktır. Duyarlılık Eğitimi, en üst düzey yöneticilere dahi hitabeden, önyargı ve ayrımcı tavırlar gibi pürüzleri temizleyen çok özel bir HİE türü olarak, apayrı bir önemi haizdir. Türkiye’de son yıllardaki hızlı değişim ve dönüşümler; birçok sektör; bazen adı dahi anılmaksızın bir nevi hizmetiçi eğitim tatbikatı içine kendiliğinden celp etmiş gibidir. Ancak; geleneksel ve süreklilik gösteren hizmetiçi eğitim kursları; daha ziyade üç camiada öne çıkarlar: Askeri yapılanmalar, emniyet hizmetleri ve Millî Eğitim birimleri.

Anahtar Kelimeler: Hizmetiçi; eğitim; öğrenme; öğretme; işgören; kurs; asker; subay; polis; emniyet; öğretmen.

GİRİŞ

Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yolu ile ve kasıtlı olarak istenilen değişikliği meydana getirme veya yeni davranışlar kazanma sürecidir. (Ertürk, 1972, s.12). Eğitim sistemi incelendiğinde, bunun, bireylerin eğitim gereksinmelerini karşılayacak şekilde alt sistemlerden oluştuğu görülür. Eğitim sistemi bir bütün içinde, örgün eğitim ve yaygın eğitim alt sistemlerinden oluşur. Bunlardan ilki okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. İkincisi; örgün sisteme hiç girmemiş veya belli bir kademesine kadar gelmiş veya oradan ayrılmış bireylere verilir. Halk eğitimi, yetişkinler eğitimi, hizmet öncesi eğitimi ve hizmet içi eğitimi [HİE] de bu alt sistemin birer öğeleridir (Taymaz t.y. s.38).

Okul bitirmiş bireyler de, duruma göre, yaygın eğitimin öznesi olurlar. Sebepler muhteliftir. Okulun eğitimi yetersiz olabilir. Zamanın gerisine düşmüş olabilir. Çıkan yeniliklerle başa çıkmak üzere, yeniden bilgi kazanmak icap edebilir. Bu takdirde ileri yaşta geçici-öğrenci sıfatıyla sıralara dönülür. Hizmetiçi eğitim, esasen *diplomalı kişilerin harcıdır* dense yeridir.

Hizmetiçi eğitimin belli memleketlere göre (kültürel ve tarihi dokulara uygun surette) farklı anlayışlar içermesi gayet beklenen bir durumdur. Bir yandan da ilgili sektörler arasında farklı görüntüler ortaya çıkabilir. Büro işlerinde (beyaz yakalılar için) başka; üretim sektöründe (mavi yakalılar için) daha başka; hizmet (servis) dallarında daha da başka hususlar önemsenir; vurgulanır. Bu itibarla; belli bazı tanımlar formüle etmek hem kolay olmaz, hem de çok uygun olmaz. Mevzunun anlaşılması en iyi şekilde; belli kurumlarda belli zamanlarda fiilen yaşanmış özgül (spesifik) örnekleri işlemek suretiyle kolaylaşacaktır.

Bu noktada; açıklayıcı olması bakımından başka dillerdeki karşılıkların üzerinde durmaya değer. İngilizce’de bu konuya “in-service Training” ifadesinin yanı sıra; “employee training” yani *işgörenin / çalışanun eğitimi* genel ibâresi yakıştırılıyor. Sırf *iş-başında-eğitim* (“on-the-job training”) ana yöntemlerden yalnızca bir tanesi olarak önemli bir alt-başlık oluşturuyor; zira işgöreni işyerinden gayrı bir yerlere kursa yahut staja taşıma yahut gönderme usûlü de (*) çok yaygın uygulama buluyor. Fransızca dilinde konumuza “formation professionnelle continue” deniyor (*devamlı meslekî oluşum*).

Önceki devlet kuruluşu SEKA’nın (Selüloz-Kâğıt Sanayii) Afyon şubesinde kimya mühendisliğine başlamıştım. Fabrikanın montajı bitmiş, üretime yeni geçilmişti. Oda arkadaşım; evvelinde çimento imâlinde çalıştığını söyledi. Yine memleketi olan Afyon şehrinde. Onu işe başlatmadan aynı kuruluşun Ünye’deki tesislerine birkaç aylığına bir nevi stajyer gibi yollamışlar. Acemiliği orada üstünden atmış. Yeni başlayan yüksek tahsilli meslek erbâbının astların gözünde kendisini ispat etmesi önemli bir husustur. Bir Adli Tıp Kürsüsü’ne akademik kadroya (toksikoloji) geçtiğimde; başkanımız-psikiyatir; arada sırada hükümet tabipliği günlerinden dem vururdu (Sonradan sağlık ocağı, giderek aile hekimliği merkezi olan kuruluşlar). Başlangıçta; emrindeki orta yaşlı sağlık memuru onun giden evrak-gelen evrak kayıtları hususunda bocalama göstermesini ve kendisine bağımlı kalmasını bekliyormuş (daha önceki tabipler gibi). Bu yeni mezun öyle yapmamış. Birkaç gece daireye gelerek defterleri gizlice incelemiş; en azından nazari bilgi edinip bunları “satmayı” da bilmiş. Memur hayretini dile getirince de susmuş; sırrını ifşa etmemiş. Yazar

Almanca lisanında ise "betriebliche Ausbildung" (kuruluş içinde yetişme) karşılığını görüyoruz.

Konunun üzerinde çok yazıp çizmiş bir müellif olan Andriotis'e göre (27/12/2018); bireyler arası yetenek farklarında makasın iyice açıldığı ve akıllı teknolojilerin öne çıktığı zamanımız kuruluşlarında; işgören eğitimi; şarttır. Öte yandan; bu hususta *tek bir standart giysi bütün bedenlere uygundur* anlayışı hiç sökmeyiz. Bunun yerine; eldeki bütün seçenekleri kıymetlendirerek onların arasından, kendi işgörenimize münasip olan yol-yordamı tespit ve seçim, ancak işe yarar. Ana hatlarıyla bir kılavuz da şöylece sunulur:

- Geleneksel Eğitim: Hâlâ bir takım faydalar temin eder ve kimi şirketlerde uygulama bulur.
- Modern Eğitim: Farklı kültürleri "kesip" geçen ve uzaktaki işgöreni de kuşatan tarz budur.

Geleneksel eğitimin içinde yazar; üç ayrı çeşit tanımlıyor:

- ❖ Sınıfta anlatım esası (aynı anda yetkin bir anlatıcıdan çok kişi faydalanır).
- ❖ Etkileşim yolu (simülasyon, senaryo, rol üstlenme, mini-sınavlardan geçme, *gamification* [oyunlaştırma] teknikleri).
- ❖ İş başında (derin suda doğrudan yüzme misali, üretimin tam içinde) sağlanan eğitme gayretleri.

Modern Eğitimin iki çeşidini ise yazar şöylece açıklıyor:

- ❖ Sosyal bazda öğrenme (model bir bireyi seyretmek ve ona öykünmek yoluyla).
- ❖ *Online* öğrenim (dijital ders, web semineri, video) (Çev. Yazar).

Resim-1: Pakistan'da Bir işbaşı Eğitimi (*on-the-job training*) (Yaygın, t.y.)

Günümüz Avrupası'nda HİE uygulamalarının bir yandan da ikinci bir meslek edinmek isteyenler için geçerli olduğu anlaşılmaktadır. {Doğal olarak söz konusu ikinci meslek, önceki ile akraba yahut bağlantılı bir daldır. Lisans eğitiminde çift anadal (*double-majoring*) gibidir. Bu suretle iki tarafın bilgileri birbirlerine destek verir, *sinerjik* bir ekstra

güç sağlarlar. İyice ayrı iki dalda ilerlemenin uygun veya mümkün olmayacağı, zaten meydandadır. Bu noktada İspanya'dan bir örnek sunuluyor: İspanyol Ticaret Odaları ile Eğitim Bakanlığı hâlihazırda el ele vermiş; küçük ve orta işletmelerde (KOBİ) ikinci meslek stajı verecek eğitmenleri (*tutor*) hazırlamakla meşgul bulunuyorlar. Bu doğrultuda önce çevrimiçi ve çevrimdışı eğitim malzemesi tamamlanacak; ardından yerel ticaret odaları KOBİ'lerde eğitim verecek eğitmenleri yetiştirecektir. Eğitmenlerin yapacakları teknik işlev ile uygulayacakları didaktik yöntem ilgili dokümanda belirtildiği gibi; çıkabilecek çatışmalarda tarafların uzlaştırılması, öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi gibi hususlar da orada yer alır. Anahatlar eğitmenler üstüne odaklanır. Böylece iki meslek hakkında bilgi edinmek veya mevcut bilgisini geliştirmek isteyenlerin faydalanacakları hâl tarzları güzelce saptanmış olur. İspanya örneğinde ana rehber 52 sayfaya yayılmış bir mevzuat hükmündedir (*Thyssen* 2015: 87, Çev. Yazar).

Resim-2: *Auszubildende im Unternehmen: So profitieren all Seiten* [Kuruluştta Yetişenler: Bu surette bütün taraflar kazanmış olurlar] (Bir Almanca sınaî broşürden).

Resim-3: Fransızca alanyazımda (literatür) atelye-fabrika yerine sınıf ortamında bilgilendirme sahneleri öne çıkarken (SOL KARE); Almanca mukabili kaynaklarda bu mevzuda yoğunlaşma, üretim tesisleri üzerinde gözükme (SAĞ KARE).

İş-başı-eğitiminin genelde diğer metodlar arasında biraz daha öne çıktığını rahatça söylemek mümkündür. Heathfield (2021) bunu; bir işgörenin belli bir işlemi işyerinde başaracak beceri, bilgi ve yetkinliğin kendisine oracakta kazandırılması şeklinde tanımlıyor. Bu süreçte mevcut âlet-edâvat, makine, doküman, teçhizat ve bilgi hazinesi kullanılıp; işgörene; işe ilişkin işlemleri etkin şekilde gerçekleştirmesi öğretilir. Başka bir yerde veya bir başka surette öğrenilen bilgi, görgü, deneyim gibi kazanımların iş

yerine aktarımı [psikolojideki *transfer* kavramı] artık lüzum etmez; zira son tahlilde; eldeki işin parçalarını oluşturan işlemlerin başarımı (performans); anılan üretim akışı kesilmeksizin ve bizatihi o üretim süreci üzerinden sağlanır.

Yine de kimi gerekli durumlarda; bir iş başı eğitiminin; yine kuruluşun içinde olmak kayd-ı şartı ile ancak uygun bir oda, iş istasyonu veya donanım gibi bir mahalde (tabii üretim sürecinden ayrılmış surette) ifa edilmesi söz konusu olabilir. Bu esnâda bir yandan da; eğitimin öznesi olan birey eğer işe yeni alınmışsa; kendisine iş yerinin kültürü [ve örgüt iklimi] de inceden inceye aşılmalı olur. Payına düşen rol beklentileri hissettirilir. Bir anlamda bütün bir intibak (oryantasyon) gerçekleştirilmiş olur. Sıralı kademelerde eğiticiyi eğitmek, akıl hocalığı (*mentoring*), özel ders benzeri (*tutoring*) uygulamalar bu bağlamda birbirleriyle iç içe geçerler. Mesai arkadaşlığı ve üst-yönetici figürler büyük, önemli işlevler üstlenirler (Özet, Çev. Yazar).

Resim-4: Çalşanlara (işgörenlere) hizmetçi eğitimi (HİE) gösteren temsili bir çizim (SOL KARE) & bir kongre merkezinde, yakın tarihli olduğu anlaşılan bir HİE etkinliğinden bir enstantane (SAĞ KARE) (Yaygınlağ).

Otomotif Sanayiinde, HİE'ye Amerikan Tarzı Çarpıcı Misâller

Edebiyata kazandırdığı muhtelif romalarıyla âdetâ bir “kurumlar sosyolojisi” çalışması ortaya koyan *Arthur Hailey*; en haşmetli dönemi olan 1970’lerde *Detroit*’te konuşlanmış otomobil sanayiini anlatırken; sektördeki yükselmelerin önceki yıllarda neredeyse tamamen hizmetçi eğitim üzerinden gerçekleştiğine parmak basar:

Tesisin müdürü emekliliğın eşigindedir. Ondan açılacak boşluğu kim dolduracaktır? Müdür muavini merak duyar bu hususta. Gel gelelim, adamın sicil dosyasındaki değerlendirme şöyledir: “Bu birey, mevcut görev konumuna tıpa tıp uygundur”. Haddizatında bu resmî ifadede kast edilen, onun daha ileri mevkilere münasip olmadığıdır. Esasen adam bu mevkie zor yollardan, tedricen tırmanmıştır: Fabrika işçiliği, uzman işçilik (**), ustabaşılık, bölüm şefliği, en nihayet müdür

* Almanca lisanında da aynen İngilizce’deki gibi “*tutor*” olan sözcüğünün anlamı: Deneyimli ve yetkin profesyonel işgücü sıfatıyla; öğrenen bireye rehberlik, refakat, danışma hizmeti veren ve nezaret eden *her işgören* bu nâm altında anlaşılan kişidir (*Thyssen* 2015: 89, Çev. Yazar).

** Önceden de bahsi geçen SEKA’da, işçi statüsündeki kademelenme şöyle belirleniyor idi: Vasıfsız işçi—mütehassıs [uzman] işçi —ustabaşı—teknisyen. Bütün bu düzeylere terfiler kurum içi imtihanlar yoluyla gerçekleşirdi.

Düz mühendisliğin üstünde ise şeflikler, teknik müdür muavinliği ve fabrika müdürlüğü makamları yer alıyordu. Terfide belli sene kıdem kıstası vardı. Ancak “tedviren tayin” denen prosedür ile; seneleri noksan mühendis de sıçrama yapardı.

Kütahya-AZOT’ta ise mühendis kadrosu daha kalabalıktı. Şeflikten sonra, arada bir başmühendislik kademesi vardı. Sunî gübre imâl eden Azot Sanayii’nde her yeni mühendis; üniteri haftalarca

muavinliği! En baştan bir mühendislik diplomasından mahrumdur; hattâ İkinci Dünya Harbi öncesinde liseyi terk etmiştir. Harp bittikten sonra gece mektepleri ve eski muharip sıfatıyla üniversitede öğrenim harcından muafiyet hakkı... Derken, kendi kuşağında harbi atlatıp yaşayakalmışların bir çoğunun başardığı gibi hırslı bir tırmanış süreci! Halbuki şimdilerde yaygın gidişat, doğrudan lisans tahsiliyle ön saflarda istihdamdır (Hailey 1974: 29, Çev. Yazar).

Biraz felsefi çerçeveden bakınca; yapılan yanlışlar bile; bir anlamda hizmetiçi eğitimlerin tebdil-kılık unsurları sayılır. Anılan romanda bir başka pasajda sosyal bir mesele gündeme gelir. Üretim bandında bir işçi yavaş çalıştığından öndeki işçinin sahasına sarkar. Ustabaşı bir yedekçiye işaret eder. Bu çocuğu eski pozisyonuna getirmesi talimatını verir. (*Help get this boy back in position!*). Fakat o yavaş işçi siyahîdir ve “boy” kelimesi onlar için hakaret çeşnişi taşır. Vukuat bu noktadan gelişir. Lâfi işiten bir diğer siyahî işçi, “ırkçı domuz” diye nitelediği ustabaşına yumruğu basar! Ustabaşı da dönüp

—*Seni işten attım gitti!* deyince, işler iyice karışır.

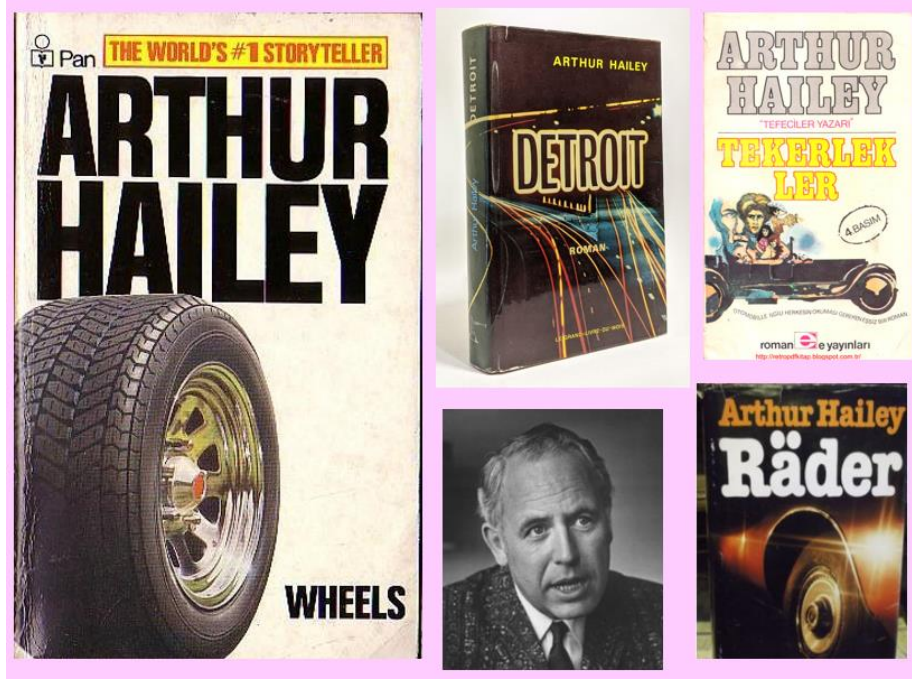
Ertesi gün sendikadan bir rapor, atelye şefinin masasına süzülerek iniş yapar. Taraflar yüzleşirler vs. (Hailey 1974: 18). Burada işyeri görgü kurallarına dair bir ibret söz konusudur. O ustabaşı bundan sonra sözlerini iyi tartacaktır galiba.

Alıntı pasajda ustabaşının hiç azımsanamayacak yetkisi de göze çarpar ki, Almanya örneğinde bu daha keskin bir görüntü arz eder. “*Meister*” unvanlı ustabaşı, bölümünün gerçek bir kralı gibidir! Almanya’da yaşayan Türk yazar *Osman Engin*, Almanca dilinden yazdığı romanlarında bu mevzuları güldürü kalkanının ardından resmeder. Bir eserinde iş yerinde ilk yardım hizmetiçi kursundan geçişini de yazar.

---

dolaşarak tecrübe edinirdi. Bazen diğer şubelerden (Gemlik, Samsun, Elazığ) & bizatihi genel müdürlükten genç mühendisler Kütahya’daki ana tesisin oturmuş Eğitim Departmanında, kıdemlilerin ders anlattığı ikişer aylık meslekî gelişim kursları açılırdı. Programda teknik emniyet (iş kazaları, kazalıya müdahale-ilk yardım vs.) konuları da kapsanırdı. Bir aralık seçilmiş bir mühendis grubu Hindistan’a altı aylığına bilgi & görgüsünü arttırma programına yollandı (bu ülke yapay gübrede oldukça ileri bir seviyededir).^{Yazar}

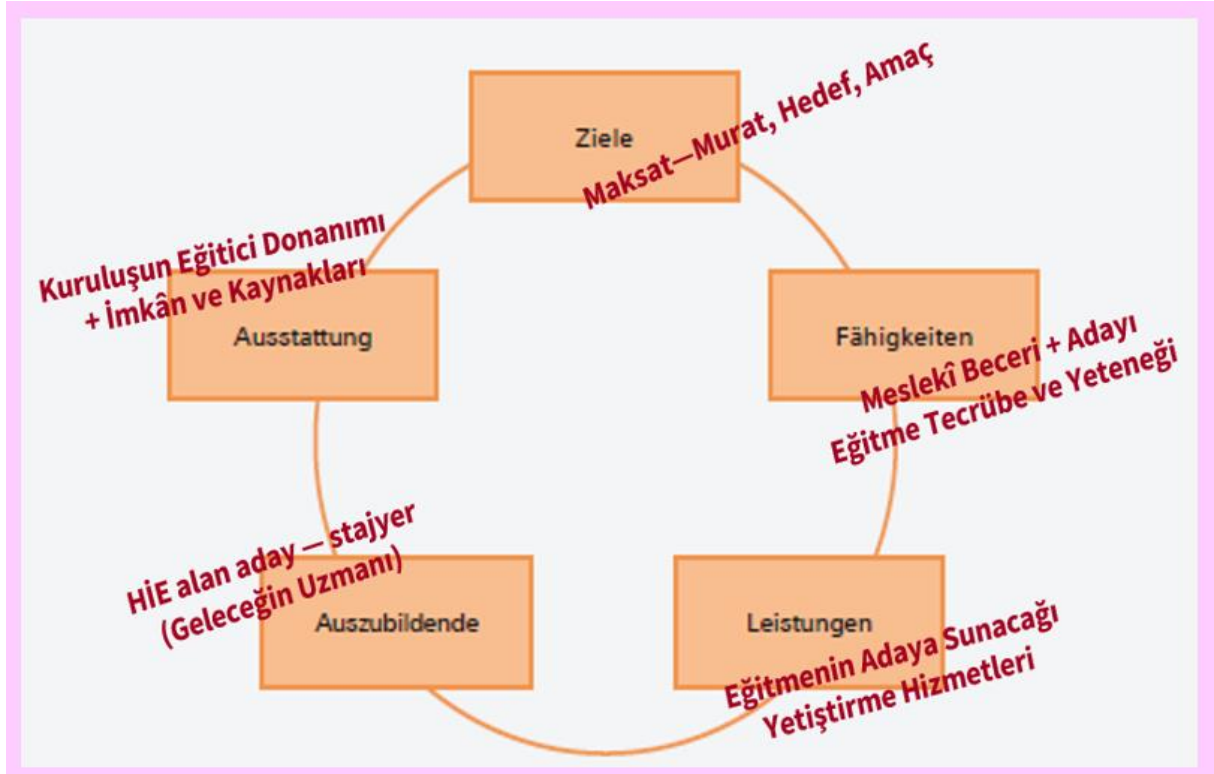
Resim-5: Yukarıda geçen (“Otomotif Sanayiinde, HİE’ye Amerikan Tarzı Çarpıcı Misâller” alt-başlığı) realist (gerçekçi) romanın dört lisanda kapak düzenlemesi & yazarı (Yaygınağ).

“Didaktik” (Öğretici) Mahiyette Yanlışlar ve / veya Kusurlu Davranışlar

Kimi yapılan yanlışlar, sonradan öğretici bir anlam yüklenirler. İbret olurlar. Ders verirler. Benzer gelecek yanlışların tahakkuk etmesine karşı önleyici işlev üstlenirler.

Yerbilimlerinden Örnek Olay: Bir tarihte bir yaz tatilinde Trakya’da petrol arama sondajı yapan *KCA Drilling* şirketinde sözlü tercümanlık bulmuştum. Günün birinde genç bir Britanyalı jeolog (*Alan*), kullandığı tırtıllı araç ile jeneratörü kampa bağlayan ana kabloyu ezdi (onun kepçe operatörü işlevine soyunması baştan işgüzarlık idi). Ortamda cereyanla çalışan ne varsa sustu! Bu elemana ne ceza gelecek diye içimden merak ettim. Oysa kule şefinin gıki çıkmadı. Ârıza giderildi. İş akışı devam etti. Genç jeolog mahcup bile hissetmedi kendisini. Vardığım çıkarsama: Demek “Acemiler hatâ yaparak öğrenirler; kurum kültürümüz bunu baştan kabûl eder” mealinde bir anlayış burada hâkim idi...

Tıp Uygulamalarından Bir Örnek Olay: Önceden bahsi geçen psikiyatrist hocam, hükümet tabipliğinde, göğsü iltihaplı bir kadın hastanın meme yuvarına kocaman yay biçimli bir kesik atıp, irini akıtmış. Ancak; merkezden çepere doğru gelen yarıçap-dizimli onlarca süt kanalını –bisiklet teker jantını göbeğe bağlayan ince teller misâli bir yapı– bu suretle bilmeden budamış! Sonradan “uyanmış”. Bir dahaki benzer vakada şakkı (kesiği), süt kanalları ile yöndeş tutmuş; yani, bir ikisi dışında, süt kanallarının çoğunluğunu kesilmekten “esirgemiş” bu defa elindeki o neşter...

Resim-6: Astların, üstlerce kuruluş içinde eğitilme döngüsünün şematik ifadesi (İlgili unsurların Türkçeleştirilmesi: Yazar). Kaynak Broşür: *Ein Leitbild für die betriebliche Ausbildung* [Şirket-içi Eğitime Yönelik Bir Modelleme], neşreden: BIBB (Bundesinstitut für Berufsbildung / Federal Meslekî Eğitim Enstitüsü).

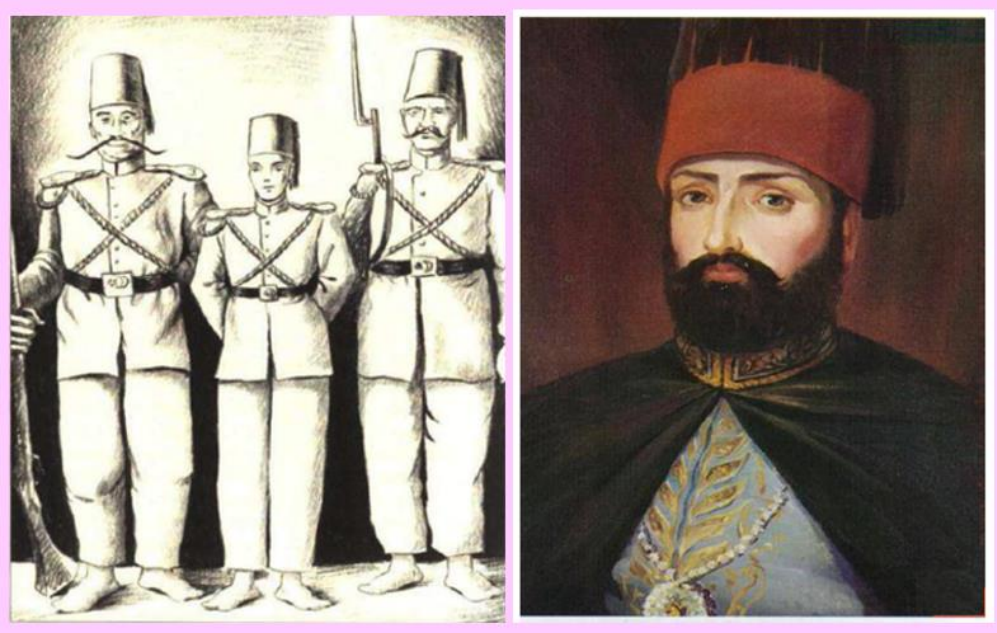
Son Dönem-Osmanlı'da Bir HİE'ye Dolaylı Atıf

{Buradaki örnek; tamamen ikincil veri analizi (*secondary data analysis*) hükmünde bir getiri olup; bir başka araştırmada karşımıza çıkmıştır; konumuza tevafuk ettiği için buraya derc edilmiştir. Pasaj; *Reşat Ekrem Koçu*'nun derlediği yaşanmış tarihsel öykülerden birisine aittir. II. *Mahmud*, *Asakir-i Mansûre-i Muhammediyye* yapılanmasını yeni ihdas etmiştir. Önceki yozlaşmış-*Yeniçeri*'yi ikâme edecek bu ocağın iyi yetişmesi, zorlu ve önemli bir süreçtir; zaten bu bile başlı başına bir *hizmetiçi eğitim* başarısıdır. Koca Padişah, Saray'dan [yani Topkapı; Dolmabahçe henüz yok] ayrılıp Râmi Kışlası'nda bir odaya çıkmıştır. Talimleri doğrudan takip etmekte, yönetmektedir. *Koçu*'nun teşbihiyle Sultan, âdetâ bir tabur komutanının vazifesini üstüne almıştır. O esnâda huzuruna Seraskerlik makamından bir tezkere ile bir zâbit ve iki süngülü nefer refakatinde, "topçu neferi giysileri" içinde bir "genci" huzura çıkartırlar. Serasker ilginç vak'ayı doğrudan sultanın tahkikine yollamak gereği duymuştur. Aşağıya aktarılan Padişah ile gencin diyalogu içinde geçecek bir bilgi parçası konumuzla ilgilidir. Genç ise aslında tebdil-kılık bir kadındır}.

- [Seni esirciden satın alan bu cerrahın] sana tasallutu oldu mu?
- Oldu Padişahım...
- Anası evde değil midir?
- Evdedir Padişahım, lâkin beni herkese cerrahlık fenninde şakirdi [çırağı, yamağı] bildirdiğinden, o dahi aramızdaki kaziyeden [yakınlık vaziyeti] şüphe etmemiştir.
- Sana cerrahlık öğretti mi?

—Öğretmiştir. Hattâ **bütün cerrahlara cerrahlık fennini yeniden tahsil mecburiyeti konup Tophane'de cerrahlar için bir dershane açıldığı** vakit, İsmail Ağam da devama başladı; beni de beraber götürdü getirdi; ben dahi orada cerrahlık fenni tahsil ettim. Evinde, dükkânında [muayenehane] da gelen yaralanmalara bakardı [Cerrah]-ağam. İşine gitmeden bana kardeşi [Topçu askeri] Sâlim'in nefer esvabını giydirir; anasını kandırır. "Kışladan *yara tmarına* [pansuman] bir nefer gelmiştir" der, odasına kapardı...(R.E. Koçu'dan)

Resim-7: Reşat Ekrem Koçu'nun gerçeğe dayalı öyküsünde "Topçu Emin" in *mevcutlu olarak* (yani zâbıta eşliğinde) Râmi Kışlası'na sevki (SOL KARE, çizim: Dağistan Çetinkaya) & dönemin islahatçı (yenilikçi) sultanı II. Mahmud'un bir yağlı boya portresi (SAĞ KARE, Yaygınâğ).

Osmanlı'da hizmetiçi eğitim; belki de; yukarıda bahsi geçen olaydan yedi yıl kadar öncesine, ilgili yüksek memurların batı dillerini öğrenmesi biçiminde gerçekleşmiştir. (Arapça ve Farsça, Selçuklu'dan itibaren medreselerde zaten yoğun şekilde öğreniliyordu. Noksanlık batı lisanlarındaydı).

[Belli tarihlere dek] Batıyı küçümseyen Osmanlı, Batı dillerinden birisini öğrenmeyi de küçüklük telâkki etmiştir. Devlet, dış politikada ihtiyaç duyduğu lisan bilen eleman ihtiyacını; yerli halkın *Fenerli Rumlar* dediği Batı ile yakın münasebeteki tebaadan çıkan kişiler ile gidermiştir. Oysa ki zaman zaman bu tercümanların sadâkatleri şüphe götürürdü. Bu vaziyet; Babîâlî Tercüme Odası'nın açılışına kadar (1821) sürdü. Anılan birimin açılma nedeni ise aynı yıl patlak veren Yunan İsyanı sırasında Osmanlı memuru olarak hizmet veren tercümanların olumsuz tavırlarıdır. Osmanlı, bu tarihe kadar Avrupa'daki olaylar ve ilişkilerden haberdar olma konusunda hep *Divan-ı Hümayun* tercümanlarından yardım alıyordu. Bu isyan sonrası mecburiyetten kurulan Babîâlî Tercüme Odası, Osmanlı Devleti'nde ilk defa sistemli şekilde lisan öğreten kurumdur (Özkan t.y.). [Bu kurum

üzerinden batı dillerini, hariciye ile ilgili vazifelilerin öğrenmeleri, *hizmetiçi eğitimin* belirgin bir misâlidir; belki *dik âlâsıdır!*].

Türkiye'nin Son Hamlelerinde HİE "İzleri"

Türkiye'de geniş bir tayf hâlinde ve birçok kuruluşu kapsayacak tarzda gerçekleşen yakın tarihli atılımlar; ilgili personelin *yaparak öğrenme* sürecini, ister istemez yaşamalarını temin etmiştir. Aslında bunu hem mecbur kılmış hem de buna fırsat vermiştir denebilir. Bu itibarla Türkçe'nin "kervanı yolda düzmek" diye nitelediği oluşum gerçekleşmiştir bir bakıma. Örnekler boldur.

Sağlık alanında önceki sigorta hastaneleri ile devlet hastanelerinin tek çatı altına alınması; ardından bazı merkezlerde şehir hastanelerinin açılması; son zamanda Çin'de ortaya çıkıp dünyaya yayılan virüs ile başa çıkmak üzere öngörülen (ve noksan bilginin edinilmesi sürecinde mecburen deneme-yanılmalar da içeren) yepyeni düzenlemeler, tatbikatlar, yapılanmalar... Bunlar, sağlık sektöründe yaşananlardır.

Ulaşım-lojistik sahasına gelince; Yeşilköy'deki Atatürk Hava Limanı'nın, İstanbul'un kuzeyindeki yeni mekâna, bütün birimleri ile intikali (*) dev bir proje olarak hakikate dönüşmüştür.

Çevre duyarlılığı meselesinden de söz edilebilir. Önceden aynı bilinç ile ele alınmayan kimi ekolojik faaliyetler; giderek benimsenen yeni anlayışlar ışığında; sıralı basamaklarda görevlilerin takdire şayan gayretleri ile dikkate geliyorlar. Şöyle ki: Çevre jandarmasından, orman muhafaza teşkilâtına; belediye yetkililerinden veteriner merkezlerine kadar geniş kadrolar; yeni anlayışlara boyuna intibak etmekte. Böylelikle, bir anlamda, hizmetiçi eğitimler deneyimlenmiş ve /veya pekiştirilmiş oluyor. Önceki yıllarda bakış (bütün dünyada) şimdikinden farklıydı. Ortalıkta alenen ayı oynatanlara —gösteri ve folklorik kıymeti, meselenin tâli tarafıdır; hayvan hakları ise majör boyutudur— aldırış edilmezdi meselâ. Günümüzde; bir *kızıl şahin* veya bir *yakalı toy kuşu* için ilgili bürokratlar seferber oluyorlar; zira o hayvanların nesilleri tehlikede ve bu gerçek artık önemseniyor. Yazılı ve görsel basın da, benzer olayların haber değerini çoktandır teslim ediyor.

! O günlerde bir taksiye bindiğimde konuşkanlığım tuttu. Bir aralık şoföre,
— "şu sıralar Hava Alanı taşıyor. Ne büyük bir harekât! Şimdi o işlemin ilgilileri dokuz doğuruyorlardır!" diyecek oldum.
Sandığımdan daha yoğun bir alâka sergiledi orta yaşlı taksici. Ne de olsa nakliyat onun meşgale alanıydı. Ekmek yediği işiydi:
— "Hem de nasıl! Hem de nasıl!" diye harâretle tasdik etti. Yazar

Resim-8: 2021 Yılı başlarında Ankara-Kahraman Kazan'da yetkililerin tedâvi edip tabiata saldığı, silâhla yaralanmış kızıl şahin (SOL KARE, ilgili e-Havadis'ten nakil) & 2020 yılı sonlarında, yine bilinçsiz avcılarının hışmına uğrayıp kurtulamayan yakalı toy kuşu (SAĞ KARE, Yozgat, ilgili e-Havadisten nakil).

Bütün bu gelişmelerle beraber; öteden beri hizmetiçi eğitimlere, kendi tabiatı icabı muntazaman baş vuran üç büyük yapılanma vardır: Askeriye, Emniyet ve Millî Eğitim camiaları. Bu üç kesimin her birisi sırayla ayrı ayrı mütalâaya değerdir.

Askerde HİE & Memleket için Önemi

Askerde hizmetiçi eğitim çok yoğun ve sıralı kademelerde gerçekleşen bir uygulamadır. Nice örnekler vardır: *Sahra Sıhhiye Okulu*'nda çok sayıda sağlık neferleri yetişmiştir. Bu elemanlar terhisten sonra köy ve kasabalarında "iğneci" olarak kıymete binmiş, sağlık hizmeti sunmuşlardır. (*Necati Cumalı'nın* bir öykü karakteri de bunlardan biridir. Motosiklet kullanan bir kasaba iğnecisi). Askerde telgrafçı yapılanların sivilde bu mesleği, bulunmaz akçe gibi değerlendirdikleri gerçeği, Türkiye Sosyal Tarihi'nin canlı bir rengidir (*Oğuz Atay*'ın eski bir İTÜ rektörünü anlattığı biyografik romanda geçer: Adana'nın hârika çocuğunun babası posta trenlerinde telgrafçıdır. Mesleğini askerde öğrenmiştir). En azından Ali Okulu (*) sayesinde okur-yazarlık kazananlar; dönüşte köylerinde bu sayede orun (mevki) edinirlerdi. Meselâ önceden Adana'nın köylerinde pamuk çapalayarak gündeliğini hak eden köylü genç, dönüşte o çapacıların listesini tutan, hasatta hangi *ağızda* (ürün toplama kademeleri) kaçır kilogram hâsıla getirdiklerinin çetelemesini yapan kâtip basamağına sıçrama yapardı {İmza yerine sağ baş parmağın stampa mürekkebine bulaştırılıp kâğıda basıldığı devirler. İstidaların (dilekçe) arzuhalcilere parayla yazdırıldığı yıllar. Sırf kalemi doğru dürüsüt tutan ellere halkın imrendiği; "*Kul olayım kalem tutan ellere / Kâtip, arz-u hâlîmi yaz yâre böyle*" diye türküler yaktığı günler...}. Sivilde faytoncu, at arabacı bir genç; şoförlük eğitimine seçilir; bitirip Reoları, jipleri kullanırdı. Dönüşte taksici, minibüsçü, kamyoncuuk, otobüsçü olabilirdi. Hiç değilse; "at binenin, kılıç kuşananın" deyimine uygun şekilde; köyde mevrada traktör (**) sürücülüğü yapardı {*Orhan Kemâl'in* öykülerinde değindiği gibi feodal dünyanın sert ağalarının diş geçiremediği, hatırını gözetmek durumunda kaldığı imtiyazlı kişiler bu traktör sürücülerinden çıkardı (Yönetim-Organizasyon dalının, *uzmanlık gücü / expert power* diye tanımlanan bir alt-başlığı; bütün güç çeşitleri gibi o da sosyal imtiyaz getirir bireye)}.

* "Orduda okuma-yazma öğretimi, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çok başarılı sonuçlar vermiş; çok sayıda genci okur-yazma hâle getirmiştir" (Bilhan 1987: 48).

Halkın "Ali Okulu" diye bildiği bu kurumlar; orduya gelmiş okuma yazma bilmeyen acemi neferlerin öncelikle yollandıkları birimler idi. Günümüzde bunlara ihtiyaç kalmamıştır. Galiba on küsur yıl önceydi. "Ali Okulu tarih oldu" diye bir alt-başlık altında bir gazetede bahsi geçmişti. Anne tarafımdan iki büyük öğretmen akrabam; bu okulların son örneklerinde (biri Niğde'de, diğeri Kütahya'da) temel eğitim ardından askerliklerini er-öğretmen statüsü altında tamamladılar. Sivil takım elbise içinde ders anlatırken çekilmiş fotoğraflarını görmüşümdür. Askerde konferansını dinlediğimiz bir tümgeneralimiz ise, sözlerine, Ali Okulu çıkışlı (Amasya'nın köylerinden) bir çiftçinin oğlu olduğunu iftiharla belirterek (bunu da ordudaki fırsat eşitliğine karine göstererek) başlamış idi; hatırımda kalmıştır. Yazar

** Ordunun ulaştırma taburlarının trafik polis şefleriyle protokol yaptıkları düzenlemeler sayesinde; rütbeli personele de topluca sürücülük öğretilip; nazarı ve ameli imtihanları yapıp; ehliyetnameler çıkartılırdı. Emekli Tankçı Binbaşı babam da önceden bu surette bir ehliyet almıştır. Küçüklüğümde onun yüzbaşılığında bir yıllık izninde köye gitmiştik. At yarışları ve aynı zamanda yağlı güreş şenlikleri vardı. Etkinlikler köyün dışında bir çayır alandaydı. Cümbül cemaat bir traktör römorkuna doluştuk. Babam direksiyona geçmek üzereyken dedem görüp itiraz etti. O yüzbaşı da olsa, resmî ehliyeti de bulunsa; dedem Ahmet Tefvik için sadece bir oğul idi. Sümüklü İbraam'ın [İbrahim] büyümüş hâlinde ibâretti. Ona güvenemezdi. Bir "agam köylü"nü bizi güreş ve koşu muntikasına götürmesi, onun vasıflı-babama bizzat dedem tarafından tercih edilmesi, bende bir süreliğine bir çocukluk travmasına sebep olmuştur. Yazar

Orduda HİE, en belirgin olarak ve en üst düzeyde; rütbeli personelin tekâmül kursları özelinde yaşanır. Harp Okulu mezunu subaylar; kıt'aya sevk edilmeden önce bir yılına ilgili sınıf okullarından geçerler (Topçu Polatlı'dan, Muhabere Mamak'tan, Piyade Tuzla'dan, Ulaştırma Gaziemir'den vs.). Bu subaylar binbaşı—yarbay basamağında aynı merkezlere; bu defa yenilikleri öğrenmek üzere tekrar kısa süreli tekâmül kurslarına alınırlar (Albay zaten tekaütlüğe yakın diye alınmaz).

Örnek Olay: Yedek Subay Okulu'nda (bu, temel eğitim hükmündeki süreçtir) derslerimizden birine giren yüzbaşımız; sevimli-kabadayı edâsında, ders anlatışı pek tatlı bir kişilik idi (Kimilerinin târihiyle içmeden sarhoş, çakır-keyif birisiydi). Saydam, doğrucu-Davut bir karakteri de vardı. Bir sabah derste yorgunluktan beyninin aktığını, halbuki öğleden sonra *subay-tekâmülde* kendisini başka bir ders seansının beklediğini belirtti.

Ön sıradaki anlamsız bir iki yüz ifadesinden; “lep demeden leblebiyi anlarcasına”; gerekli izahatı yaptı: Binbaşılar ve yarbaylar sınıfı. Yüzbaşı rütbesiyle onlara “komutanlarım” hitabıyla ders anlatıyorlarmış (Sınıf okulu hocaları hep ortanca bir rütbe olan yüzbaşılık basamağında idiler).

Sonra bir diğer çeşit sınıf ortamının (yani HİE çeşidi) dahi söz konusu olduğunu söyledi. Kurmay namzedi genç kesim. İlgili şartları karşılayıp kabûl imtihanını kazananlar; iki yılına Harp Akademisi'nde okur; bitişte kurmay sınıfına geçerler. Seçkin subay demektir bu. Geleceğin ataşe militerleri, generalleri onlardan çıkar. Kurmay subay, Osmanlı son dönemindeki Erkân-ı Harp zâbitinin günümüz mukabilidir. Onlar da Akademi'ye başlamadan evvel hem de bütün sınıf okullarını sırayla dolaşırlar. Bizim yüzbaşı ağzından kaçırıldı. Eline gelen son kurmay aday kâfilesine biraz sertçe davranmış; sınavlarını da mahsusçuktan zor tutmuş! (*Freudian* bir yorum: Kendisi zamanında kurmaylığı kaçırıldığından, yani bu şans ondan geçtiğinden; insanî bir duygu olan haset kıpırtıları...).

Yükselme Getiren Askerî HİE: (*) Bahriye'de çok yaygın bir uygulama; başarılı astsubayların imtihanla seçilip bir özel kurstan geçirilip subay statüsüne alınmasıdır (Belli sicil kıstasları, yaş hadleri vs. vardır). Bu surette subaylığa geçen yüksel tahsil etmemiş personel, yüzbaşı rütbesinde kalır; 46^{nci} yaşta emekli edilir. Bahriye'de çok yaygın olan bu uygulama, diğer kuvvetlerde doğrusu çok ender gerçekleşir. Buna ihtiyaç yoktur zira (denizci subayın erken emekli olup hattâ emeklilik süresi dolmadan ayrılıp sivil gemilerde kaptanlık bulma şansı, böyle bir takviye mekanizmasını çok çalıştırıyor olsa gerektir).

Pilotluk & HİE İlintisi: Geç-Osmanlı, Balkan Harbi zamanında havacılığın kıymetini anlayıp; dönemin uçaklarından edinmiş ve uçurur. Yeşilköy'de pilotaj eğitimi verecek bir mektep de kurulur. Bu Hava Mektebi 1925'de Eskişehir'de yeniden düzenlenir. 1929 Yılında pilotaj eğitimi, kurs olmaktan çıkıp 2 yıllık bir tahsile dönüşür (1^{inci} yıl nazarı bilgileri, 2^{nci} yıl uygulamalı uçuş). 30 Ağustos 1953'de (Eskişehir'de) 56 mezun verilir. Bunlar, kuvvetin kendi imkânlarıyla yetiştirdiği ilk hava subaylarıdır. 1954'de İzmir'e taşınan okul, 1967'de tekrar Yeşilyurt'a döner (Millî Savunma Üniversitesi web sitesinden özet).

* Astlık—üstlük vurgusunun güçlü olduğu kuruluşlarda birey ister istemez yükselme tutkusuna kapılır; bunun için mümkün olanı yapar. Yani terfi, bireye tatlı gelir. Esasen Türk milletinin genetik kodlamasında da yükselme arzusu vardır (*soğanbaşı bile olsa bir baş olma hevesi, Mahmut Tezcan'ın bir antropolojik eserinde geçen bir tespit idi*). Türk ordusunda rütbe, geçen senelerle kaimdir; otomatikman gelir. Amerikan sistemindeki gibi rütbeyi “atlayıp zıplayarak kazanmak” sistemi çok tartışılmış amma hayata geçmemiştir. Geçseydi muhakkak çok tartışma da götürürdü. Kıdem anlayışı, bu hâliyle gelenekselleşmiş, yerine oturmuş gözükmektedir. Bir emekli kurmay subay ile asteğmenlik günlerimdeki bir sohbetten unutulmayacak bir formül öğrenmişim. Subayın hayatındaki yedi tane “T” harfini şöyle özetliyordu:

Tevellüt—Tahsil—Talin—Tayin— Terfi—Tekâütlük—Tedvin [yani sırasıyla *doğum, öğrenim, manevra / alıştırma kabilinden harp oyunları, oradan oraya atanmalar/ nakiller, emeklilik, vefat-ve-gömülme*]. Bunu, (genç yaşında rahmete kavuşan) edebiyat öğretmeni arkadaşşıma (*M. Ali Akidi*) açtığımda; belki araya bir de **teehhül** konabileceğini söylemişti (Ehlileşmeden gelen, evlenme anlamında bir kelime). Ancak bütün subaylar için illâ ki geçerli olamazdı bu madde. Evlenmemişler de vardır. General rütbesine gelmişler içinde bile vardır. Yazar

Yine de karacı subaylardan kimi zaman yurt içi *artı* yurt dışı kurslar yoluyla pilot takviyesi icap etmiştir. Kurslar, uzunca bir müddet vazgeçilmez olmuştur. 24 Haziran 2019'da ekranda *Güntay Şimşek*'in bir emektar pilot ile yaptığı görüşme (röportaj), bu gerçeği kamuoyuna mâl'edilmiştir. 40 Yıl tayyare uçurmuş bu zât, o tarihte seksen dokuzuncu yaşını ikmâl eden *Mehmet Şentürk*'ten başkası değildir. *Kara Harp Okulu* mezunudur. Önceden Kara-pilottur. Bir kıza izdivaç teklif eder. Eskişehir'de büyümüş olan kız, havacı pilotları görmüştür; bu subayın hâki renk üniformayla uçak uçurmasını garipser; yadırgar. Müstakbel eşinin de "mavi subay" olmasını şart koşar.

Genç subayın kısmetine bir grup kara pilot *Hava Kuvvetleri* bünyesine tam o sırada nakledilir. *Mehmet Bey* onlardan biridir. 1954 Eylülünde *İzmir-Gazimir*'de uçuş eğitimine başlar. Artık evli barklıdır. Kursun bitmesine üç ay kala, bambaşka bir program ile kesişme çıkar talihine. Devlet onu, dokuz arkadaşıyla birlikte iki seneliğine *Kanada*'ya yollar (Haziran 1955). İki aylık oğlu *Kürşat* ile eşini, *Tokat-Zile*'deki annesine emanet eder. *Kanada*'ya varınca altı ay lisanı ilerletme kursu; ardından pilotluk eğitimi alırlar. Bunun son safhası jetleri uçurma alıştırmasıdır. Fire vermeden (onu birden) dönerler. (*Kürşat*'ı 2 yaşında bulur). *Bandırma*'da F-4G model uçaklarla 840 saat uçuş doldurur. *Diyarbakır*'a tayin olduğunda RF-84F model uçaklardan Türkiye'ye de Amerika tarafından verilir. Bunlardan dört tanesini *Fransa*'da teslim alıp yurda uçuran odur. Beşinci uçak ârıza yapınca, sâde bir yolcu gibi eli boş dönmek zorunda kalır.

Resim-9: Kara-pilot iken, nişanlısının teşvikiyle güdülenip, ilgili kurslar sayesinde jet pilotluğuna atlayan *Mehmet Şentürk* eşi ile (SOL KARE). Anılan subayın, yüzbaşı rütbesinde havacı haricî üniforma içinde fotoğrafı (SAĞ KARE). (Ekranda sunulan *Airport* programının yapımcısı & sunucusu *Güntay Şimşek*'in ilgili videosundan).

1960'lı senelerde, [Türk azınlığa eziyet eden Rum tedhişçilere mesaj olsun diye *Kıbrıs* semalarına] tâciz uçuşları yaparlar. [Bu esnada şehit edilen *Yüzbaşı Cengiz Topel*'in kutsallaşan ismi, Boğaziçi Üniversitesi Kuzey Kampüs girişi hizasındaki belediye otobüs durağının simgesinde yaşamaya devam ediyor ^{Yazar}]. 1967'de *Mehmet Şentürk*, binbaşı rütbesinde *Türk Hava Yolları*'na geçer. Oradaki 80-90 pilottan biridir artık. Eldeki 11-12 adet (Boeing-727) uçakları kullanan elemanlardan biri olur. Sonradan DC-9'lar edinilir. Asker-sivil bütün pilotluk safahatı, tam 40 seneye balığ olur.

Resim-10: Eski Kara-pilot, yeni jet pilotu Mehmet Şentürk uçuş tulumu içinde. Arka zeminde servis otobüsü görünüyor (SOL KARE). Ordudan ayrılp sivil kaptan pilotluğa geçmiş bulunan Mehmet Şentürk; artık yolculara hava taşımacılığı hizmeti sunuyor (SAĞ KARE). (Airport'un yapımcı & sunucusu Güntay Şimşek'in videosundan).

Polislikte HİE'nin Yeri & Ağırlığı

Hizmetiçi Eğitimin polislikteki en bâriz uygulaması; *parmakizci, olay yeri fotoğrafçısı, balistik uzmanı* gibi teknik beceri sahiplerinin; usta-çırak ilkesi uyarınca meslekte yetişmeleri; iç belgelendirmelerle bu kazanılmış kabiliyetlerin tescillenmesidir.

Bunun dışında uzun seneler Orta-K & Lise-K kursları düzenlenmiştir. Yıllar yılı, ortaokul mezunu polis memuru ilkinde, lise mezunu polis memuru ikincisinde HİE olarak rütbe edinirlerdi (sırasıyla komiser muavinliği, komiserlik ve başkomiserlik). (Sonuncu şık, Bahriye'deki yüzbaşılığın karşılığıdır; yani yüksek tahsil olmaksızın gelinecek son rütbe idi). Ondan ötesi olan emniyet âmirliği ve sırasıyla 4^{üncü}, 3^{üncü}, 2^{nci} & 1^{inci} Sınıf emniyet müdürlükleri; sırf yüksek tahsilli polislerin hak ettiği mertebelendir. Bu tahsil ise evvelden üç yıllık *Polis Enstitüsü*'nde alınırdı (şimdiki dört yıllık *Polis Akademisi*'nin karşılığı). Bazen açılan imtihanlar yoluya dışarıdan lisansiyerlerin alınıp —hukuk veya siyasal bilgiler mezunları tercih sebebi— kurs yoluyla rütbeli polis yapıldığı da vârittir. Bayan elemanlara açık olan yol da önceden bu idi.

15 Küsür yıl önce kadar bir polis şefinin doktora tezindeki sonuç bölümünde yer alan “polisimiz cahil” çıkarsaması; belli tepkilere yol açmıştı. Kesin olan, günümüzde polisin tahsil açısından gerçekten bir *takım derinliğine* kavuşmuş olduğudur. Kadrolarda lisans mezunu memurlar bile önemli sayı tutar.

Örnek Olay: Beraber asteğmenlik yaptığımız, sivilde *Matematik asistanı (araştırma görevlisi)* silah arkadaşım; bir gün çay ocağında polis-babasının ilginç meslek hayatını anlattı. Baba, 27 Mayıs 1960 hükümet darbesi vuku bulduğunda emniyet âmiri rütbesinde bir polis şefidir. Mehmet Asteğmen;

—“İhtilâlde babamın rütbesini aldılar; onu sıradan polis yaptılar” dedi.

—Peder beyin tahsili neydi?

—Tahsili? Orta okul...Yok, galiba ilkokul.

Ne de olsa siyasal bir dönüm noktası o darbe. Ardından gelen 1961 Anayasası, yenilenen kanunlar, tâzelenen tüzükler, yönetmelikler vs. Mehmet'in babasının rütbe-i tenziline belki sebep bu olsa gerektir. {Ancak bu arada müktesep (kazanılmış) haklar genel ilkesinin ihlâli de söz konusu gibi görünüyor}. Dahası da var: “Düz polis yapmaları yetmemiş”; güneydoğuda “*Sürt-Kurtalan* ilçesine sürgün de yemiş”. {O sıralar Mehmet'in pederinin dışarıdan ortaokulu bitirdiği anlaşılıyor; zira yeniden rütbe edinecektir. Bir

başka deyişle “Orta-K” kursuna girişi kazanacak; bu kursu başarıyla tamamlayıp tekrar rütbeli eleman (komiser muavini) olacak}. Diyalogun devamında Mehmet şunları anlattı:

—Yeniden rütbe alınca tayinen *Kırklareli-Babaeskîye* geldik. Derken yeniden iki terfi yaşayıp, başkomiserlikten emekliliğe yürüdü.

“Lise-K” Bağlantılı Örnek Olay: Akriba lise müdürü bir bayram görüşmesinde, aile içi hasbihâl kabilinden anlattı. Bir polis, sivil giysi içinde onun yönettiği lisede dışardan bitirme sınavına girmiş. Sonra sınav kötü geçince onun (müdürün) odasına gelip önce dostâne bir edâ ile “nağme yapmış”. “İlgili hocaya söylesek de notumuzu biraz cömertçe takdir etse...” demeye getirmiş lâfi. Halbuki hem hocalar bu hususta çok duyarlı olurlar hem de Müdür prensip sahibi. Öğretmenlerin bilimsel bağımsızlığından dem vurmüş.

Muhatabı iddialı, ısrarcı çıkmış. Argümanına birkaç cümle daha ilâve ederken ceketin düğmesini açıp, göbeğinin ön tarafında kemerin içine soktuğu mirî tabancanın kabzasının gözükmemesini “temin etmiş”. Yani hafiften ve dolaylı, belki sırf imâ mesabesinde bir tehdit! {Benzer bir duruma mâruz (sunuk) kalan özgüveni birazcık yerli yerinde bir batılı yetkili, bu psikolojik “manevra” karşısında “you can’t impress me in that manner!” yahut “tu ne peux pas m’impressionner de cette manière!” yahut “du kannst mich nicht so beeindrucken!” (“beni bu şekilde etkileyemezsin!”) tepkisini verir; o kültürlerde böyle bir lâfzı açıkça telâffuz da eder. Müdür ise, geleneksel Türk kibarlığını elden bırakmamış. Hareketi görmezden gelmiş}.

Yetişkin-talebe, kôs kôs odayı terk etmek üzereyken; fikir değiştirmiş. Kapı tokmağını bırakıp geri dönüp biraz daha üstelemek gafletinde bulunmuş. O zaman müdürün “kan beynine sıçramış”:

—Şimdi telefonu açıp, senin bana silâh gösterdiğini —bak, ‘çektğini’ demiyorum!— birinci sicil âmirine yetiştiririm!

O vakit adam kuzu gibi terk eylemiş makam odasını. Burada ilginç bir diğer husus; hiyerarşik bir mesleğin erbâbının, teşebbüsünü doğrudan müdür üstünden başlatmasıdır; yani, aldığı formasyon (oluşum şekli) bakımından, ilgili öğretmene filân gitmiyor. (Belki o öğretmen kendisine sempati duysa bile notu değiştirmekten ürkecek gibi bir mantıkla, onun “patronundan” medet umma sağlamlığına yöneliyor).

Bir Yerli Filmden İzlenimler: 1970’lerde İstanbul’da, fakirce bir semtte, birbirlerine çok bağlı iki arkadaş var. (Yapım yılı: 1976; senaryo: *Ahmet Üstel*; yapımcı: *Osman Seden*). Emniyet bekçisi *Zeynel* (*Zeki Alasya* oynuyor) ile tombalacılık gibi düzensiz işlerde çalışan *Danyal* (*Metin Akpınar* oynuyor) ana roller.[*Bekçilik* yıllar yılı unutulmuş gibiyken son zamanlarda tekrar canlandırılmıştır]. *Danyal* evli. Büyük oğlu fiyakalı bir genç. Babasının gizli işsiz konumundan hicap duymakta. (Filmin sonunda *Danyal*’ın eşi, mahallenin içindeki pasta-börek fırınında âcil doğum yapacak; böylece ailesine ikinci bir oğul gelecek).

Resim-11: Kimi sahneler: Bekçi Zeynel’i takdir eden babacan komiseri (SOL KARE); Zeynel bir kusur işleyince terfi umudunun sarsılması; bunalım yaşaması (ORTA KARE); Zeynel’in polisliğe ulaşmış ve trafiğe atanmış sevinçli yüzü (SAĞ KARE).

Resim-12: Anılan komedi tarzı yerli filmin afişleri (Yaygın).

Filmde Ana tema: *Zeynel*'in polis olmak arzusu var. Bu uğurda **dışardan okul bitirip** önündeki mâniaları birer birer aşmaya koyuluyor. [Hakikaten, zaten emniyet teşkilâtında bekçi olan bir mensubun, bu konumundan bir şekilde polis memurluğuna geçmesi; hariçten gelip polis olmaktan daha kolaydır. Hastaneden sağlam raporu, güvenlik tahkikatı, bir yıllık sınama stajı gibi adımlar gerekmez; bir iç yazışmayla iş biter. İyi bir sicil ve tahsilde aşama kaydetmek yeter. Filmde *Zeynel* üstlerinin sevimli bulduğu bir personel. Bütün dar boğaz, dışardan sınavlarla diplomayı edinmek! O da bu maksada kilitlenir!]. Ancak bir ara *Danyal* gereksiz yere göz altına alınır. Hemen mâsum olduğu anlaşılır gibi olur; fakat iyice temize çıkmadan önce, ifadesini alıp kaydetmek formalitesi gerekir. Bu görev ise arkadaşı *Zeynel*'e verilir (memuruyetin, özelde emniyetçiliğin garip cilvesi...). Acilen doğuma refakat etmeye giderlerken *Zeynel* bu işlemi atlar. Bu yüzden sıralı üstleri —1^{inci} sicil âmirini *Hulusi Kentmen* oynuyor— onun statü atlamasını askıya alırlar.

Resim-13: Zeynel, sağlık çalışanı Şükran Hanım'la (Selma Güneri oynuyor) ahabplık ediyor; dertleşiyor; bazen birlikte börek yeme partileri düzenliyorlar.

Bekçi *Zeynel* bu gelişmeye çok üzülüyor; bir bunalım yaşıyor. (Filmin sonunda affedilip arzusuna kavuşacak; bu emri tebellüğ ederken heyecandan karakolun içinde bayılacak!). *Zeynel*'in eşi doğumda vefat etmiştir [İslâmiyet inancında *şehide* hükmündedir bu surette vefat eden hanımlar]. Oğlu, babaanne elinde büyüyor.

Zeynel, ahbablık ettiği Şükran Hanım'a, çalıştığı hastanedeki tam statüsünü açıkça soramıyor bir türlü. Hemşirelik yakıştırıyor ona kendi kafasında. Arada bir tahta banklar üstüne ilişip çerez atıştırmalı sohbetleri var. Resmî tonda, mesafeli yine de (Halbuki Şükran Hanım doktor. Kişiliği mütevazıdır. *Zeynel*'i çok tatlı, samimî ve sadece arkadaş sıfatında görüyor. Filmin sonunda Doktor Hanım kendi sözlüsüyle evlenecek. *Zeynel*, geçen gelin arabasına, şimdi trafik polisi kisvesi içinde bir selâm "çıkartacak"...).

Resim-14: Zeynel, Danyal ile ayak üstü sohbette (SOL KARE); Zeynel, dışardan bitirme sınavı için *Sosyal Bilgiler* kitabından yüksek sesle okuma yapıyor (SAĞ KARE) (İlgili pasaj: [1402 tarihli *Ankara Savaşı* öncesinde] *Timur orduları Sivas'ı zaptedip Anadolu içlerine yürüdüler*).

Resim-15: Bekçi Zeynel, Şükran Hanım'a dert yanmaya devam ediyor...

Millî Eğitim’de HİE: Çok Köklü Bir Uygulama

Türkiye’de okul yöneticileri öğretmenler arasından seçilip atandığından, yönetim becerilerinin hem okul eğitimi, hem de hizmetiçi eğitim yoluyla kazandırılması ve güncellenmesi sorunu öğretmenlikte önemli bir konudur. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireyin etrafını daha sağlıklı algılayabildiği, noksanlıklarının farkına daha iyi varabildiği unutulmamalıdır. Önceden hizmetiçi eğitime katılmış olanların; bilmedikleri birçok konuyla tanıştıkları ve böylece, bildiklerini sandıkları konularda bile noksanlarının yahut farklı anlayış ve uygulamaların bulunduğunu fark edişleri [anket cevaplarından anlaşılmıştır]. Bu husus önemlidir (Budak & Demirel 2003: 70, 72).

Çok sayıda makalede çeşitli tenkitler yapılmakta, teklifler öne sürülmekte, eğitimde sorunların bolluğundan bahs olunmaktadır. Başarılan işlere parmak basan çalışma ise azdır. Oysa Millî Eğitim camiası; her çeşit güçlüğü arasında; seneler boyunca; bir şekilde olumlu sonuçlar istikametinde çok yol almıştır. Bu başarıları teslim etmek lâzımdır. Bu meyanda özetle aşağıdaki gelişmeler sayılabilir.

Çok önceden sınıf öğretmenleri lise muadili öğretmen okullarından mezundular. Belli tarihlerde eldeki bütün sınıf öğretmeni kadro; iki yıllık ön lisans tahsiline yönlendirildi. Kısa sürede hemen hepsi ön-lisans mezunu basamağına çıktı. Branş öğretmenleri içinde ise çok sayıda 3 yıllık Eğitim Enstitüsü çıkışlıları vardı. Eş zamanlı olarak onlar da lisans tamamlamaya sevk edildiler. Daha sonradan öğretmenlik ancak Eğitim fakültelerinden mezuniyetle mümkün hâle geldi. Bu süreç, başarı hanesinde önemli bir girdi demektir.

Diğer bir mesele; Fen dersleri öğretiminin *klasik* anlayıştan *modern* anlayışa geçmesiyle ilgili gelişmedir. Önceki senelerde modern fen dersleri yalnızca yabancı okullar (Fransız, Amerikan, Alman-Avusturya, İtalyan) ile Maarif Kolejlerinde vardı. Özel kolejler bile seksenli yılların ortalarında klasik fen tahsili veriyorlardı {Matematikte havuz dolumu, trenlerin hız hesabı vs. problemleri; düzlem geometriye ağırlık; Kimyada belli kimyevi ürünlerin fabrikada imâl süreçlerini veren sınaî Kimya benzeri tanımlayıcı (*descriptive*) ağırlıklı yaklaşımlar gibi}. Derken, eldeki mevcut kadro yaz kurslarından geçirilip tamamıyla modern fen öğretimine dönüşüm bu suretle mümkün kılındı. (Bu HİE kurslarından birisinin Çanakkale’de, TÜBİTAK iş birliğiyle düzenlendiği; yıllar önce bir gazetede, ara başlıkla bir iç sayfa haberi olarak çıkmıştı).

Bir üçüncü mesele; pedagojik formasyonun HİE vâsıtasıyla yurt çapında tamamlanması işidir. Eldeki lise ve dengi okullarda görevli öğretmen kadrosunun kabarık bir yüzdesi; önceden; Fen, Edebiyat (yahut kombine Fen-Edebiyat) fakültelerinden mezun elemanlardı. Branşlarında (yani alan bilgisinde) güçlü olmakla beraber; ergen ruh yapısı ve özelliklerini tanıyıp hesaba katma; genç bireye sabır, tahammül ve anlayışla yaklaşma gibi çok önemli meslekî boyutlarda zâfiyet içindeydiler. Zamanla; bütün Türkiye’den (özel okullar dahil) toparlanan bu gibi formasyondan yoksun öğretmenler; peyder pey yaz kurslarına alındı.

Bu kurslarda hiç değilse *Eğitim Psikolojisi*, *Eğitim Sosyolojisi*, *Eğitim Felsefesi* kavramlarını “komprime” bir surette gördüler. Anılan kurslardan büyük ölçekli bir tanesi; 1980’lerin başlarında yaz mevsiminde Millî Eğitim Bakanlığı eliyle Mersin’de açıldı. Öğretmen yetiştirme görevi 1982’de Eğitim Fakültelerine aktarıldıktan sonra bir diğeri 1986 yazında Gazi Üniversitesi’nin Beşevler yerleşkesinde yapıldı. Bir üçüncü büyük seferberlik 1990’ların başlarına; Ankara Üniversitesi’nin Cebeci Yerleşkesi’nde gerçekleşmeye kaldı. Süreç içinde pedagojik sertifikası olmayan üniversite mezunlarının öğretmen olarak atanmaları zaten durduruldu (Eğitim Fakültesi çıkışlıları zaten baştan itibaren yeterli, donanımlı bir surette hem pedagoji hem alan bilgisi öğrenip çıkıyorlardı).

Kısaca yukarıda aktarılan üç ana sorunsalın dışında; Millî Eğitim camiasında; *soru hazırlama teknikleri*; *ölçme-değerlendirme çalışmaları*; *yabancı dil öğretiminde kolaylıklar* vs. gibi nice alt-başlıklarda kısa erimli (vâdeli) “mebzul” miktarda HİE faaliyeti gelmiş geçmiştir; gelip geçecektir.

Örnek Olay: Ankara’daki Türk-Amerikan Mübade Komisyonu’nun Millî Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa İstanbul’da bir özel okul mekânında düzenlediği bir yatılı yaz kursuna katılmıştık. Eğitici hocalarımız; ana dilleri İngilizce bir kadrodan oluşuyordu. Derslerden

başka tiyatro, müzik, müsamere tertipleri gibi eğitsel kollar da mecbur tutuluyordu. Biz eğitimi alanlar; ya İngilizce ders öğretmenleriydik yahut Fen derslerini İngilizce tahsil etmiş Fen hocalarıydık. Bir çoğumuzun, buradan alınma sertifikayla; sonradan yurt sathında sayıları sür'atle artacak Anadolu Liseleri'ne (önceden dbahsi geçen Maarif Kolejlerinin sonraki hâli) aktarılacağımız varmış...

Bir kurs arkadaşımız, kararnamesi Eğitim Enstitüsü'ne çıkmış bulunan *Adnan* idi. Takvim yaşı oldukça genç bir İngilizce öğretmeni. Ancak o, *minyon tipli* de olduğundan *iyice* genç görünürdü. Müsamerelede bağlamasıyla türküler okuyan yıldız katılımcılardanandı. Bir gün toplu geziye çıktık. Üsküdar İskelesi'nde *Adnan*, enstitüden bir öğrencisine rast geldi; ayak üstü konuştu. *Adnan*, öğrencisinden gençti! Yakından onları seyreden bayan kurs hocamız *Jann*; Türkçe bilmese de ilgi gösterdi. Birazdan *Adnan*'ın bir grup öğrencisi daha gözüktü. Meğer onlar da enstitüden gelip vapur gezisine çıkmışlar. Bunlar da aynen *Adnan*'dan yaşça büyük görünüşlüydüler! *Jann* o zaman hayretini artık gizlemez oldu. *Adnan*'a doğrudan sual etti:

—“*How come your students look older than you?*” (Nasil olur da talebelerin senden yaşlı görünür?) *Adnan* bunu bir kompliman sanıp cevap dahi vermedi. Gülümsedi geçti. (Aslında sınıf öğretmenleri arasından giriş sınavı kazanıp gelen yaşı ölçün (standart) üstü kimileri de olabiliyordu). Derken *Jann* hocamız —lisan, yabancı kültüre alışkanlık da getirir; hocalarımıza sırf isimlerini zikrederek hitap etmeyi çabucak kanıksamışız meğer— vapura binince bir diğer bayan hocamıza {*Mia* yahut *Julia* yahut *Minnesota*'lı *Lisa* olabilir; amma baylardan biri (*Damon*, *Brooks*, *Mills*) değildi} hemen 🗨️ olayı hikâye etti. “Önce tek bir öğrencisi ama sonra bütün bir grup ve hocaları *Adnan* onlardan genç! Bu nice hâldir? “mealinde allayıp pullayarak (*“embellishment” / güzellemeler* katarak) anlattı durdu....

Bu örnekte; *ayrıca*; *Yönetim-Organizasyon* alanının ilginç bir kavramı olan (ve aşağıda açacağımız) *kooptasyon* (*cooptation*) mevzuu da yer alıyor. *Kooptasyon* teşbihine (*metafor*) girmemizin sebebi; bizzat *Jann* hocamız'ın da *ziyadesiyle* genç görünmesiydi. Otuzlarının sonunda olduğu halde yüzü pırl pırlıdı. Nitekim kursun son günlerinde basılacak hâtıra gazetesinde hocaları değerlendiren bir İngilizce şiiri yazacak olan bayan arkadaşımız; *Jann*'e atf yaparken şu mısrayı döktürecekti:

—“*She surprised us all by her calendar-age!*” (Gerçek takvim yaşıyla hepimizi şaşkın eyledi ol!). Demek; bir başka genç görünüşlünün yaşantıladığı tatlı olaya yakın ilgi gösteren, bizzat bu özelliği haiz benzer bir fertten (birey) başkası değildi: Yani *Jann* hocamız...

Benzer nitelikler taşıyan küçük grubun daha büyücek olana katılıp, kabul edilip, onun içinde massedilmesi (soğurulması) yahut bu iki küme arasında bir çeşit ortaklaşmaya varılması gibi oluşumlar; *kooptasyon* kapsamını tanımlarlar. Kabaca; benzerlerin birbirini bulması, ya da birbiriyle uzlaşmasıdır *kooptasyon* (Çaya 2018a).

Diyelim ki bir şirket; personel şefliği bölümünde; yeni alınacak elemanların güvenlik soruşturmasını yapacak masaya, bir emekli polis oturtur. O dada sosyal ağlarını (*network*) konuşturur; tanıdığı aktif görev polislerinden ilgili bilgileri en hızlı ve doğru surette edinir. “Aklın yolu birdir” umdesi uyarınca; bu yöntemi adını koymadan kullananlar tarih boyunca görülmüştür (**) (Çaya 2018b).

* Kiminin adını, kiminin soyadını hatırladık. Onlara atf yapmanın hoşluğuna erdik. Bahtiyar olduk! *Hiz. Ali*'nin “bana bir harf öğretenin ...” diye başlayan veciz sözünde yücelediği gibi öğretici hakkı hukuku büyük ne olsa...^{Yazar}

** İslâm Tarihi'nden örnek: *Hiz. Peygamber*; ordusuyla Mekke'ye girdikten sonra; önceki bütün kabahatlıleri, suçluları affeyler. İntikamcı davranmaz. Uhud'da amcası *Hiz. Hamza*'yı (*Ebu Süfyan*'ın eşi *Hind*'in telkiniyle) mızraklayan *Vahşi* isimli köle —bu husus *Çağrı / the Message* filminde de işlendi; anılan sahabeyi *Anthony Quinn* oynadı— bu ılımlı tavırdan umutlanır. O esnâda Mekke dışındadır. (İslâm'ın ilk müezzini) *Hiz. Bilâl-ı Habeşî* aracılığıyla nabız yoklar (hem memleketlisi hem ileri gelen bir Müslüman figür üzerinden, diploması aranışı: *Kooptasyonun* tâ kendisi!). (Ocak 2021'de, anılan bilgiyi, bir ekran sohbetinde nakleden= İlahiyatçı-yazar *Adnan Şensoy*). [Peygamberimiz; azadlı köle *Vahşi*'yi de affedecek; ancak ortalıkta fazlaca dolaşıp mübarek gözüne batmasını diye uyaracaktır].^{Yazar}

Çok Özel Bir HİE: Hassasiyet Eğitimi

Amerika özelinde toplumsal sınıflaşma; hayat şanslarını ve fırsatlarını oldukça farklı kılmıştır. Genörgüt (bürokrasi) bu gidişatı daha da öteye taşır. Sosyal sınıflara ilişkin bazı kalıp-yargılar istihdam politikalarını da etkiler. Personel daireleri; “belli tutumu” haiz bireyleri işe alır ki bu kodlanmış ifade; giyim kuşam, konuşma, davranım bakımından üst ve orta tabakaların kayırılmasından başka bir şey değildir aslında. Gidişat kantarın topuzunu kaçırınca; birçok kuruluş artık ellerindeki iş gücünün çeşitlilik arz etmesi ihtiyacını duydular. İnsan ilişkileri uzmanlarından destek alıp farklılığa karşı hassasiyet gelişimini teşvik edecek eğitimler uygulamaya giriştiler (Andersen & Taylor 2011: 146, Çev. Yazar).

Böyle bir eğitimde iştirak edenerin kaynaşması, senli benli görüşmesi, bir müddet sonra bütün peşin hükümlerden arınık, kalender, anlayışlı, hoşgörülü, eşitlikçi, kabülcü kişiliklere dönüşme sağlar. Gündemi dahi sırf bu eğitim alanlar kümesi kendileri ve duruma göre saptarlar; esnek tutarlar.

Burada Mevlâna'nın şu ilkesi uyarınca yol alınır gibi sanki: “Ya olduğun gibi görün ya görüdüğün gibi ol!”

İletişim becerilerini ilerletmek; yani herkesin bildiği alanı büyütme; kendini başkalarına mâruz (sunuk) tutmak ve gelen bütün dönütleri dikkate almak üstünden gelişir. Bir yönetici (maksatlı veya maksatsız), kendi bilgilerini başkasından esirgiyorsa gizli alan iri bir bölge tutuyor demektir. Bilinmeyen alan, hem kendisince hem başkalarınca meçhul malûmat demektir (kimi gençlerin kendi bazı yeteneklerini bile henüz keşfetmemiş bulunmaları gibi). Kör alan, söz gelimi kendi üstenci, buyurgan tutumunun farkında olmamak gibidir (bunu diğerleri anlar, saptarlar). Güzel, süt-liman bir hassasiyet eğitimi (çok özel bir HİE süreci) sayesinde en makbül bölge, yani açık alan genişleme kaydeder. Öbür alanları daraltmak pahasına! Ne güzel!

Resim-16: Johari Penceresi. Hassasiyet eğitimi temsil eder (Kaynaklardan tâdil eden: Yazar)

Üst düzey yöneticilerin iletişim tarzlarına model olan bu pencere adını **Joseph Luft** ve **Harry Ingham**'ın ilk isimlerinin bileşiminden alır (Stroh et al. 2002: 178). [16 Şubat 2021'de kaybettiğimiz **Mehmet Doğan Cüceloğlu** hocamız, kaleme aldığı eserlerinde bu kavramı “kendini tanıma penceresi” diye Türkçeleştirmiştir; böylece daha anlaşılır kılmıştır].

SONUÇ

Hizmetiçi Eğitim; birçok pratik gerekçelerden ötürü; kuruluşlarda zaman zaman tatbiki gereken önemli bir idari tasarruftur. Bir kuruluşta mevcut personelin; öncelikle meslekî bilgisinde tamamlama ve güncelleme ihtiyacı var ise işte tam da o noksanlığı takviye eder. Şimdiki yeterlik seviyesini daha ileri boyutlara taşımak maksadını da haiz olabilir. Yine eldeki elemanları yakında gelecek terfilerle hazırlamak için de düzenlenir.

Türkiye şartlarında; bilhassa Millî Eğitim, Askeriye ve Emniyet Teşkilâtı'nın bu alanda öteden beri başarılı uygulamalar ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Sözü geçen gayretli programlar; önceki senelerde göz dolduran sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Periyodik şekilde, dönemin âcil ihtiyaçları, bu suretle, önemli ölçüde karşılanmıştır. Nice eksiklik telâfi edilmiştir. Bakıp incelendiğinde; diğer sektörler için dahi rol modeli olacak bu evvelki başarılar ortalıkta öylece durup takdir edilmeyi bekliyorcasına sıralanmışlardır âdetâ.

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

- Andersen, M. L. & Taylor, H. (2011). *Sociology, the Essentials*, sixth edition, Belmont-California: Wadsworth Publications.
- Belli, V. F. (1981). *Psikiyatri & Adli Psikiyatri & Genelde Hekimlik Üstüne Basılmamış Kürsü Sohbetleri*, Balcalı-Adana: Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Kürsüsü.
- Bilhan, S. (Mayıs 1987). "Kışlanın Sivil Eğitime Katkısıyla İlgili Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Silâhli Kuvvetler Dergisi*, sayı 309, Ankara: Genkur. Basımevi.
- Budak, Y. & Demirel, Ö. (Kış 2003). "Öğretmenlerin Hizmetiçi Eğitim İhtiyacı" in *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* (Dergisi), sayı 33, ss.62-81.
- Çaya, S. (2018a) Basılmamış "Industrial Psychology" Sosyal Seçmeli Lisans Dersi (*non-technical elective undergraduate course*) Notları, Göztepe, İstanbul: Marmara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi.
- Çaya, S. (2018b) Basılmamış "Örgüt Sosyolojisi Yüksek Lisans Gece Dersi Notları; Cevizlibağ-İstanbul: İstinye Üniversitesi İktisadi, İdarî ve Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Ein Leitbild für die betriebliche Ausbildung: Leitfaden zur Leitbildentwicklung* (n.d. / t.y.). BIBB [Bundesinstitut für Berufsbildung].
- Hailey, A. (1974). *Wheels [novel]*, fourth printing, London & Sydney: Pan Books Ltd.
- Heathfield, S. M. (06 /01 /2021). "What Is Important About On-the-Job Training? (OJT)?" (*digitally-published article*).
- Koçu, R. E. (1962, 2001). "Topçu Emin" [öyküsü] in *Erkek Kızlar*, Resimleyen: Dağistan Çetinkaya, Güneşli- İstanbul: Doğan Kitapçılık,
- Nikos, A. (27 /12/2018). "Five Popular Employee Training Methods For Workplace Training" in *Learning Management Systems Blog*.
- Özkan, S. H. (t.y.). "Osmanli Devleti'nde Yabancı Dil Eğitimi" (*later-digitalized article*).
- Silâhla Yaralanan Kızıl-şâhin, Tedâvisinin Ardından Doğaya Salındı* (17/ 01/ 2021). (e-Havâdis).
- Stroh, L. K. et al. (2002). *Organizational Behavior: A Management Challenge*, Mahwah-New Jersey & London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Taymaz, H. (t.y.). "Hizmet İçi Eğitim Kavram ve Kapsamı" (*later-digitalized article*), pp. 01-40.
- Thyssen, M., Ed. (2015). *Zwanzig Leitprinzipien für eine hochwertige Lehrlingsausbildung & ein erfolgreiches Lernen am Arbeitsplatz*, Brüssel: European Commission publication.
- Yedi Yıl Sonra Görülen Yakalı Toy Kuşunu Avcılar Vurdu* (12 / 11/ 2020). (e-Havâdis).

EK (APPENDIX): İLGİLİ ÜÇ ADET MANZÛME

BANA ÖZEL “HİZMET İÇİ EĞİTİM”

Öğretmen kararnamem
 Daha yeni çıkmıştı.
 Bir sabah neşe ile
 giriverdim okulun
 bahçe kapısından, hop!
 Yılların öğretmeni
 bir meslektaşım ile
 karşılaştım o anda.
 Sorguladı neşemi.
 Anladı ki farklıyım
 diğer bütün günlerden!
 Dedim —“*Bugün ilk defa*
sınav giydireceğim!”
 Bir kaşını kaldırıp
 Otoriter bir tutum
 içinde süzdü beni
 Ve sonra bir düzeltme
 getirdi öğretmence:
 —“*Hocam, bugün bir sınav*
uygulayacaksınız!”

Yazar

DIŞARIDAN İÇERİYE İMRENİŞ

İşte benim işim bu:
 Kapıları beklerim.
 Bir vukuat çıkarsa
 Müdahale ederim.
 Kim hır gür çıkarmışsa
 Çabucak “*ayıklarım!*”
 Burnum “*koku*” alırsa
 Kimliklere bakarım;
 Çanta, üst baş ararım...

*****

“*Emir demiri keser!*”
 Disiplin mesleği bu.

—“*Seni bir fakültenin
güvenlik ekibine
koyuyoruz*” dediler.

Büktüm boynumu geldim.
Amma memnun değilim.

*****

Ner’de havaalanı?
Ne zengin yolculara,
Ne kaptan pilotlara
Hiç özenmezdim orda!
En yetkili ben idim!
En talihli ben idim!
Yorulduğum anlarda
(Nasıl izah edeyim?)
Kahraman olduğuma
Hükmederdim kendimce.

*****

Amma bura bir başka!
Bura bilim yuvası!
Esas psikolojim:
Herkes *bilim adamı*,
Bir ben *cahil* kalmışım!
Herkes okumuş *yırtmış*,
Bir ben *yırtamamışım!*
Bu lüle saçlı, kotlu
Bu bembeyaz önlüklü
Ve birçoğu gözlüklü
Nârin elleri tüplü,
kitap-defter, çizelge
sair literatürlü
Bu biblo-kızcağızlar
Kıymet verir mi bana?

*****

Vâkıa oğlanların
kimisi göğsümdeki
süslü metal bröveye
Özenerek bakıyor.
Belimde *makınamı*

Bir hevesle süzüyor!
Hele bazıları var,
Ekipten birisini
Kafaya almak için
—“Abi abi” diyerek,
habire yanaşıyor!

Ona göre de bizden
Sanki bir şeymiş gibi
Şişinenler yok değil!

*****

Oysa ben farkındayım:
Ne *delikli demirde*
Ne üstümü kuşatan
lâcivert elbisede
Asla bulunmayacak
Bambaşka bir şeyler var
bu yüksek öğrenimde!

Bu kapının dışında
Olmak yerine şimdi
Keşke çok içerlerde,
Bir la-bo-ra-tu-var-da,
Bir am-fi-de olaydım!
Ne olurdu ah *keşke!*

Yazar

SEKSENLERDEN TAM ÖNCE
ÜNİVERSİTELİLER VE
GİRİŞTEKİ POLİSLER
—çok şey öğrendik tabii, bizler birbirimizden...—

Fakültede okurken
Geliş gidişlerde hep
Birkaç *toplum polisi*
Bekleşirdi kapıda.
Üst aramak üzere.
(Artı çantalar, amma
Çanta pek taşınmazdı.
Eldeydi kitap defter).
Zeytuni-yeşil renkli

Üniformaları ve
Beyaz miğferleriyle,
Kimine “yoğurtlu bakla”
İzlenimi verirdi
Genel görüntüleri.
Yarı-açık kasalı
Emniyet kamyoneti
İçinde intikaller
Açısından alınca;
Zamanın meşrubatı
“Fruko” tiplemesi
Daha uygun bir teşbih
İdi diğerlerince.
(Şimdiki karşılığı
Çevik Kuvvet olmuştur.
Bu arada eklemek:
Özel güvenlik henüz
İhdas edilmemiştir).

*****

Sessiz-filim misâli,
Ekseri *hâl dilinde*,
Bir çeşit etkileşim;
Gerçekleşirdi elbet
Onlarla aramızda.
Meselâ biri vardı;
Pis pis bakar, konuşmaz;
Zerrece yüz vermezdi!
Hepsi öyle değildi.
Kimi daha başkaydı
Dillendirmese dahi
İlık tavırlarını
(*Sıcak* demesek bile).
Hele özel bir tâne;
Fakülteden terk gibi,
Ortak bir tarihçeyle
Olsa gerek diyorum,
İyi anlardı bizi.
(Bu bilginin kaynağı:

Kulak misafirliđi.
Bundan ibâret yani).
Çok hoş ve çok nüktedan
Tabiatlı biriydi.
Boyu posu kalıbı
İtibarıyla hattâ
Mesleđine en fazla
Yakışanı da oydu.

*****

Türkü mırıldanırdı
Bazen nöbetlerinde.
Şen ve şakrak tempolu
İdi *repertuarı*:
—“*Giydiğim atlas
İğneler batmaz*”
Ezgisini çok defa
İşitmişimdir ondan.
—“*Raftan aldım makası
Açtım gömlek yakası*”
Makamını terennüm
Ettiği de vârittir.
Öğrenci kantininde
Çaylı sohbetimize,
Duruma göre şöyle
Teğet dokunur geçer;
Bazen belli belirsiz
Katılırdı nerdeyse.
Temkinli bir edâyla,
Ben dâhil, *seçmece* bir
Torpilli azınlığa
(Kendi kıstaslarınca)
Öğüt bile vermiştir
Bir punduna getirip:
— “Sonu yok siyasetin.
İstismar edilir ve
Nedâmet duyarsınız.
Okumanıza bakın!
Kimselere kanmayın!
Hem ‘düzen deđişse de

*Düzülen hiç bir vakit,
Değişmezmiş', inanın!"*

*****

—“Talebeyle fazlaca
İç içe oluyorsun!”
Diye paylardı onu
Fırsatını bulunca
Kurnaz-tilki edalı
(Amma âmir olmayan)
Bir başka meslektaşı.
Buna rağmen *yukarı*
İspiyon etmediğ'ne
Eminim desem yeri;
Çünkü aralarında
Sigara ödünç almak
Gibi bir hukuk vardı,
En görünür surette,
O dediğim ile de.
Hele bir defasında
Sert yüzlünün sunduğu
Sigaradan ilk *fırtı*
Çekerken için için,
Serin puslu havada;
İlginç mahallî nidâ
Bizimkinin dilinden
(Bir refleks kabilinden):
—“Sanki beni s*k*yler!”
Bârizce abartılı
Şive-telâffuzuyla!
(Taklitçiliği varmış!)
“*Köylü samîmiliği,*
İnsancılığı demek;
Farklı kılıyor bunu!”
Diye bir çıkarsama
Geçirdiydim kafamdan.

*****

Bir sonraki seferde;
Bizim-Tiryaki yine

Bir diğ er meslektaşın
Yaldızlı (*flashy*) bir
İkram-sigarasını
(O yıllar az bulunur
Yabancı marka bir Şey)
Tttrrken bir diğ er
Yöresel t bir geldi
Dkld oracakta
İnce dudaklardan:
—“Bu ne lezzet! ‘*Kaymakam*
Kızı *kmş’ gibiyim!”
Garip rastlantı amma;
Yanımdaki arkadaş
{*Mülki  mir* (!) ocuęu}
Pek gcendi bu l fa!
arpınca kulağına.
—“Őahsileřtirme!” dedim
—“Alt-kültür dedikleri
Bir gerçeklik sonuçta.
Bu bir folklorik kıymet!
Bir çeşit bilgeliktir!
Sen de **Tahir Alangu**
Hoca’dan yazılıydın...
Süper seçmeli dersti
O *Halk Edebiyatı!*
dev-projen olurdu
Belki de iřittięin!”

*****

Bir gün diğ er polisler
İki büyük takımın
Maına mnavebeyle
Gelip gidip bakarken
Kaçamak tavırlarla;
Görev barakasına
Konulmuř bir ekrandan;
Bizim-Tiryaki derseni
Oralı bile değil!
Pis-bakişlı atıldı:
—“Ne biçim adamsın sen?”

Bu maç seyredilmez mi?
Sen neyden zevk alırsın?
Söylesene sahi bir!”
— “Baldırı çıplak herif
Sahada top peşinde
Koşuyormuş, bana ne?
Bir buz revüsü olsa
Cins-i lâtifleriyle;
O zaman dayanamaz;
Seyrederdim meselâ...”
Bozum oldu diğeri.

*****

Bir Şubat sabahında
Sert-suratlı kapıda.
Üşümüş ve içine
Bir süveter giyinmiş
Zümrüt-yeşili tonda.
“Sandöviç” etmiş onu,
Gömlek-çeket arası...
(Yukarıda değindik.
O vakitler polisin
Kıyafeti şimdiki
Lâcivertten değildi...
Tam doksanlı yıllara
Dayanıncaya kadar
Yürürlükte kalmıştır
O yeşil-tonlu urba).
Ben kapıdan geçerken
“Mâsum” ve “saf” edâmla
—“Acaba,” dedim, “kazak
Sizin üniformanın
Bi’ parçası mı yoksa?
Resmî giysi mi yani?”
Duymazlıktan geldi bu.
Sen-polis de ordaydı
(Bizim-Tiryaki gibi
Bir başka niteleme
(Tanımlama veyahut.

Ya sahici ismi mi?
“Kapamadım” bir türlü...)
*****
Çekiştirip yünlünün
V-gibi yakasını;
—“Duydun ya dostum?” dedi
—“Çocukcağz sana bir
Soru yöneltti; haydi!”.
Sert-surat dikkatlice
Süzdü benim çehremi;
Rol oynarken hiçbir iz
Açık etmez, *idmanlı*
Maske-yüz-ifademi...
(Nasıl geliştirdiğim
Bu kabiliyetimi?
Uzun, ayrı hikâye...
Buna literatürde
Poker-face diyenler var:
Kumarda *blöfleri*
Fark etmesinler diye,
Karşı-taraf / rakipler...).
Ciddi mi yoksa *gırgır*,
Tiğye alma filân mı?
Durum muhakemesi
Uzuncana sürdü ve
Kılandım bu arada:
(Derde mi girdik yoksa?
Bile bile bir lâdes?)
Derken birinci şıkka
Hükmetti en nihayet.
Buna rağmen gene de
Temkinli cevapladı:
—“Yok biraderim, değil!
Kazak, üniformanın,
Parçası falan değil
Soğuğa karşı tedbir”...

Yazar

Resim-16: 3^{üncü} öykü-şiiri tamamlayan görüntü: Bir talebe nümayişi & Çevik Kuvvet'in (önceki karşılığı= Toplum Zâbitası birimi) olaylara müdâhil oluşu (Yazarın çizimi).